

התורה הגואלת

על קשרי עם, תורה וארץ

רציונל:

ייחודיותו של הרב צבי יהודה היא בחידוש תורת ארץ ישראל שהעמיד מתוך נאמנות לדרכם של רבותינו בכל הדורות. החידושים בתורת הרב מקושרים כולם לגאולה ולשיבה לארץ. הרב צבי יהודה הפך את תורת אביו הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) לתורה חיה וקיימת, שלה הדרכות מעשיות במדינת ישראל המתחדשת ובאופייה המתחדש של החברה.

ברוב מסירותו לשליחותו זאת, אמר פעם לתלמידיו: "אתם יודעים שאין לי שום פרטיות, שום צד פרטי". כראש ישיבת "מרכז הרב", העמיד הרב צבי יהודה תלמידים הרבה, אנשי רוח ומנהיגים, שהפיצו את הרוח הגדולה הזאת בכל הארץ.

הרב צבי יהודה היה מגדולי גאוני ישראל גם בהלכה וגם בלימוד אמונה, ובזכות פעילותו להגברת ההתיישבות בכל חלקי ארץ ישראל זכינו למאות אלפי מתיישבים בחבלי ארץ אשר שוחררו במלחמת ששת הימים.

הרב צבי יהודה השתתף באופן אישי בהקמת יישובים ואף פרסם כרוזים ומכתבים רבים על אודות מצוות יישוב הארץ ועל האיסור של פינוי שטחים ומסירתם.

הרב צבי יהודה טבע מושג: **"התורה הגואלת"**, להגדרת הקשר עם, ארץ, תורה ומדינה, על פי תורת הראי"ה. מתוך גדלות "התורה הגואלת" היה הרב צבי יהודה מייסד ומחדש תופעת הגרעינים התורניים. הרב הקים גרעינים בחצור הגלילית, בחיפה ובאבן שמואל, ובכך הניח את היסודות, שבעשרות השנים שעברו התרחבו בעוצמה תורנית-ציונית נפלאה (על פי "הוא היה אומר", עמ' 6-7).

חינוך חברתי-ערכי על-יסודי

מערך זה כולל שלוש יחידות, המהוות רצף המאפשר היכרות עם "התורה הגואלת". המערך נועד ליצור אצל בני הנוער בירור ראשוני ביחס לסגולתו של עם ישראל ולמהותה המיוחדת של ארץ ישראל. בירור זה הכרחי להבנת חידושו של הרב צבי יהודה בעניין "תורת ארץ ישראל" - "התורה הגואלת". מומלץ להיעזר בהפעלה "אביהם של כל תלמידיו", המיועדת לחינוך החברתי-ערכי-יסודי, ולהתאימה לכיתות בוגרות יותר. הפעלה זו מציגה בפני המשתתפים את עצמתו של הרב ואת היקף השפעתו על הציבוריות הישראלית.

מטרות:

1. לברר עם המשתתפים את משמעותו של המושג "עם סגולה" וביטוי במציאות.
2. לברר עם המשתתפים את ייחודה של ארץ ישראל ואת היותה מהותית להופעתו של עם ישראל במלוא כוחו.
3. לחשוף בפני המשתתפים את תורתו הייחודית של הרב צבי יהודה כממשיך דרכו של לאביו בכלל, וכמפתח ומעמיק את תורת ארץ ישראל (תורה-עם-ארץ) ויישומה במדינת ישראל העצמאית בפרט.
4. לחזק ולהעמיק בקרב המשתתפים את זהותם הציונית-דתית.

התורה הגואלת – תורת ישראל

חלק א: "פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם..." סגולה

מהלך ההפעלה

הכנה לפעילות:

- המנחה יחלק לתלמידים (יחידים או זוגות) את הדף "עם סגולה?" (נספח 1).
  - המנחה יבקש מן המשתתפים לעבור בהפסקות שלפני השיעור בבית הספר, בין התלמידים, המורים, אנשי הצוות, ולשאול חמישה אנשים את השאלות הללו:
    - מה לדעתך מיוחד כל כך בעם ישראל?
    - במה זה בא לידי ביטוי?
- המשתתפים ירשמו את התשובות על הדף שלפניהם.

שלב א - מליאה: ייחודו של עם ישראל; דיון מקדים

1. המנחה יחלק לתלמידים את דף השירים "עם ואדם" (נספח 2), ויקריא את השירים באוזניהם. מומלץ להשמיע הקלטות של השירים. שאלה לדיון: איזה מבין השירים מעורר בכם הזדהות אישית? מדוע?
2. המנחה יבקש מהמשתתפים להציג בפני הקבוצה את התשובות שאספו בשאלון "עם סגולה?" ולהוסיף את דעתם האישית, וירכז על הלוח את התשובות שניתנו לשאלות.

עזרים:

- נספח 1:** דף משימה - "עם סגולה?", כמספר המשתתפים
- נספח 2:** מילות השירים - "עם ואדם", מחצית ממספר המשתתפים
- נספח 3א':** "עוגה" מלאה, כמספר המשתתפים
- נספח 3ב':** "עוגה" להשלמה, מחצית ממספר המשתתפים
- נספח 4:** מילות השיר - "שיר השיירה", מחצית ממספר המשתתפים
- נספח 5:** דף לימוד - "עם ישראל - מדברי הרב צבי יהודה", מחצית ממספר המשתתפים

דיסק ומערכת אודיו להשמעת השירים (נספחים 2, 4)

מערכת ברקו

הספר "הבכור לבית אב"י"

מטפחות לקשירת עיניים, כדור, חבלים קצרים

איסוף דברי המשתתפים	איסוף ומיון (ראו נספח 3)
	

שלב ב - מליאה: שמונה היבטים לייחודו של עם ישראל

המנחה יחלק למשתתפים נספח מסכם - "ייחודו של עם ישראל", וילמד יחד אתם את שמונת ההיבטים הנ"ל לאור המקורות. המלצה: לכיתות ז'-ח' נספח ז'א' - "עוגה" מלאה. לכיתות ט'-י"ב נספח ז'ב' - "עוגה" להשלמה.

עם סגולה במקורות (ארבעה היבטים)

היבט 1. ה' בחר בעם ישראל להיות העם הנבחר, הנציג של דבר ה' בעולם הזה. "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". דברים ז, ו

היבט 2. יש לעם ישראל דרגה מיוחדת המוטבעת בו. ריה"ל אומר שיש חמש מדרגות במציאות. על פי רבי יהודה הלוי, ישנן ארבע מדרגות במציאות: **■ דומם ■ חי ■ צומח ■ מדבר** ומעליהן דרגת הנביא, הייחודית לעם ישראל, כי לכל יהודי יש יכולת להגיע אל "העניין האלוקי", הנבואה. על פי כוזרי, מאמר ראשון, לא-מג

היבט 3. דרגה זו יוצרת אחריות ומחויבות של תיקון עולם, הבאת דבר ה' בעולם, להיות "אור לגוים". "לתקן עולם במלכות שד-י, וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון [...] ויקבלו כולם את עול מלכותך". מתוך תפילת "עלינו לשבח"

היבט 4. עם ישראל הוא אחד, נשמה אחת בגופים מחולקים:

- "כל ישראל הם שאר בשר אלו עם אלו, מפני שהנשמות כלולות יחד". (רמ"ק, תומר דבורה פ, א)
- "בשגם שכולם מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שרש נפשם בה' אחד. רק שהגופים מחולקים". (בעל התניא)

לפניך שתי פעילויות להמחשת רעיון זה:

א. המנחה יקריא תיאור היחסים בין יד ימין ליד שמאל, ויסביר למשתתפים את הקשרים בין כל היהודים לאור המשל. אתמול בערב אמי ביקשה ממני לחתוך ירקות. נכנסתי למטבח ולקחתי את הסכין החדשה. כל כך קל לחתוך בה. התחלתי לחתוך את העגבניות. פתאום, בטעות חתכה יד ימין את יד שמאל. יד שמאל החלה לצעוק: "למה את חותכת אותי? באיזו רשות? את לא יכולה להיזהר קצת?" ענתה לה יד ימין: "סליחה, בטעות, לך לא קורות טעויות כאלה? רק שלשום שרסת אותי בציפורנייך. כך המשיכה המריבה, עד שיד שמאל בכעסה לקחה את הסכין וחתכה את יד ימין".

ב. המנחה יפעיל את המשתתפים במשחקים שבהם יש הגבלת תנועה.

חורבן בית ראשון וגלות
 גזרות אנטיוכוס
 חורבן בית שני
 עשרת הרוגי מלכות
 מסעי הצלב
 האינקוויזיציה בספרד
 פרעות ת"ח ות"ט
 פרעות הקוזקים
 סופות בנגב
 עלילת הדם בדמשק
 פרעות קישינב
 פרעות תרפ"ט
 משפט דרייפוס
 משפט בייליס
 שש שנים של שואה
 מלחמת ישראל
 עלילות דם
 משפט הרופאים
 ג'יהאד קורא למחוק את ישראל מהמפה
 התקפות טרור
 פגיעות החיזבאללה

היבט 6. "jews are news" - כל העולם מתעניין בנו, למרות קטנות ארצנו ומיעוט האוכלוסייה שבה.
 המנחה יביא לכיתה קטעי עיתונות שבהם יש התייחסות של העולם לעם ישראל או למדינה, ויעביר אותם בין המשתתפים. המנחה ידון עם המשתתפים בעובדה שמידת ההתעניינות של העולם בנו אינה טבעית ואינה עומדת בפרופורציה לגודלנו כלל וכלל.

לדוגמה:

- משחק כדורסל ברגל אחת
- לקפוץ לרוחק כשהידיים קשורות
- לאכול בעיניים עצומות וכדו'

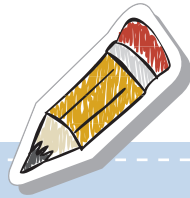
לכאורה זה לא מגביל, שהרי לא חסמנו את האיבר הנחוץ לפעולה. אלא שכאשר חסר איבר, כל הגוף חסר... כך הקשרים בין היהודים. הערה: כדאי לבחור פעילות אחת בלבד (יש לשים לב כי משך הזמן של כל פעילות שונה).

עם סגולה בהיסטוריה - "הסתר י-ה":

המנחה ידון עם המשתתפים בכך שאין עוד עם בהיסטוריה ששב לארצו אחרי אלפיים שנה של גלות ופיזור בכל חלקי העולם, עד לפינות נידחות ביותר. מיוחדת מאוד העובדה שאנשים שחיו בארצות שונות, דיברו בשפות שונות והתנהלו במנטליות שונה - חזרו להיות עם אחד ולחיות כאחים. העובדה שאנו מדברים בשפה אחת, היא שפת התנ"ך, ששוחחו בה לפני 3000 שנה, גם היא ייחודית. להלן ארבעה היבטים של עניין זה:

היבט 5. "העולם כולו נגדנו" - "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו..."

עם ישראל קיים 3000 שנה, למרות הניסיונות בכל הדורות לפגוע בו ולהשמידו.
 המנחה יבקש מהמשתתפים לציין מאורעות בהיסטוריה שבהם ניסו לפגוע בעם ישראל. המנחה ירשום את המאורעות על הלוח לפי סדר.
 המנחה ידון עם המשתתפים בנס ובחריגה מדרך הטבע שיש בכך שעם ישראל חי וקיים למרות שניסו להשמידו לאורך כל הדורות, לעומת עמים אחרים שנעלמו מעל דפי ההיסטוריה.

נספח 1: עם סגולה?

עם סגולה?

שאל את התלמיד או את איש הצוות:

מה לדעתך מיוחד כל כך בעם ישראל?
במה זה בא לידי ביטוי?
רשום את התשובות בדף שלפניך.

מרואיין 1: _____

מרואיין 2: _____

מרואיין 3: _____

מרואיין 4: _____

מרואיין 5: _____

היבט 7. שיבת ציון

- המנחה יבקש מהמשתתפים לשתף מאילו ארצות עלו בני משפחתם, כולל סבים והורי סבים, וירשום על הלוח.
- המנחה יחלק לתלמידיו את מילות השיר "שיר השיירה", ויקריא להם אותו (נספח 6). מומלץ להשמיע הקלטה של השיר.
- המנחה יקרין לתלמידים קטע מהסרט "לול העלייה לארץ" הממחיש באופן הומוריסטי את קיבוץ הגלויות. להלן קישור: <http://www.youtube.com/watch?v=alp9scMfmjA&feature=related>

היבט 8. תחיית השפה

המנחה ישאל את המשתתפים באילו שפות מדברים הוריהם, סביהם וכו', וירשום על הלוח.
מומלץ להקריא באוזני המשתתפים קטע מן הספר "הבכור לבית אב"י" של דבורה עומר, הממחיש את המאבק על תחיית השפה.
קטעים מומלצים: עמ' 13-18; 75-80

שלב ג - מליאה: לימוד

המנחה יחלק לתלמידים מקורות מתורתו של הרב צבי יהודה וילמד אתם יחד (נספח 5).

לסיכום: המנחה יערוך סבב שבו כל משתתף יאמר מה לקח מהשיעור.

נספח 2: "עם ואדם"

אל תקרא לי עם מילים: שלום חנוך

אם אתה עובר אצלנו בשכונה,
תראה שם על הקיר כתובת ישנה:
"ישמור אותי האל מפני האמונה".
אין שום עם סגולה, יש רק יחידים,
לא כולם טיפשים ולא כולם מודים,
אלה יהודים ואלה יהודים.
אדם נשאר אדם,
אל תקרא לי עם.
אותה גלות גם פה, לשווא אני עובד,
כמה עוד גולני מול מתאבד בודד,
לא מאלהים, ממך אני חרד.

שוב אתה רוכב כשנשפך פה דם,
שוב אתה חושב שאתה חכם.
אם לא שמת לב, גם אני קיים.
מה יש לי אתך? מה יש לי אתם?
אדם נשאר אדם,
אל תקרא לי עם.

כשפרחים פורחים וילדים שמחים,
ואויבים מפעם הם היום אחים,
הגיבורים נחים והגבולות פתוחים,
השירה עוברת והכלבים נובחים...

אדם נשאר אדם, אל תקרא לי –
אל תקרא לי עם.

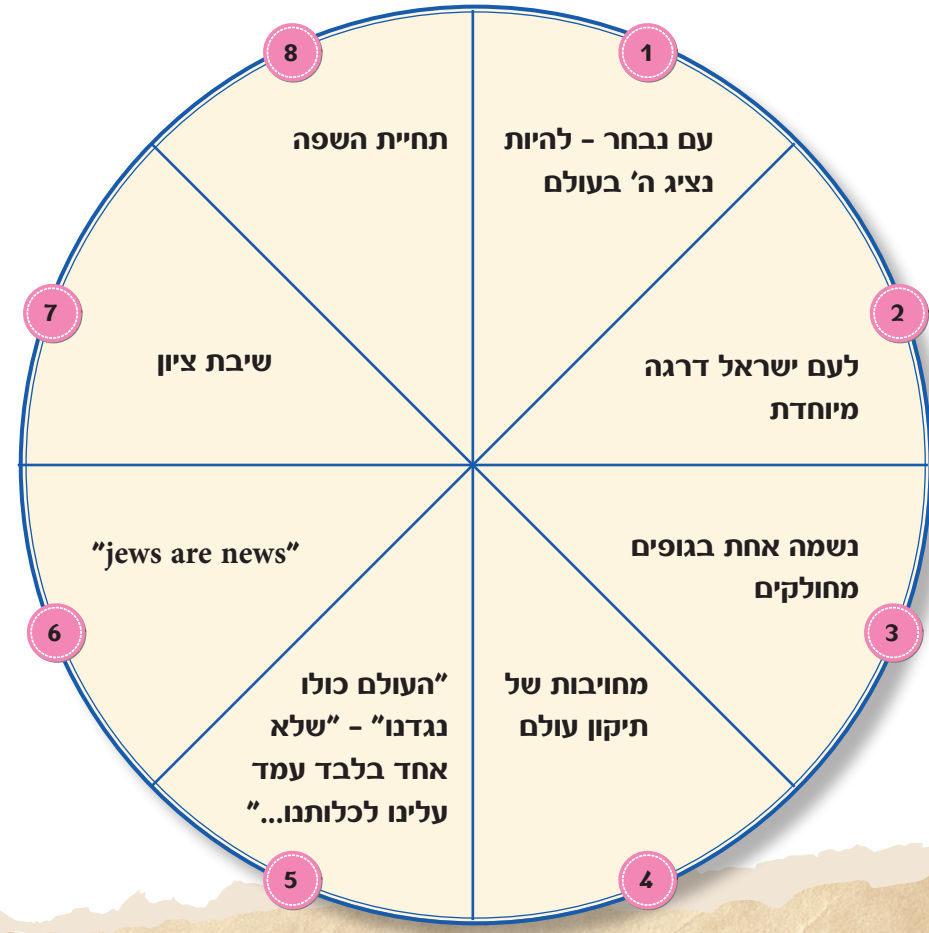
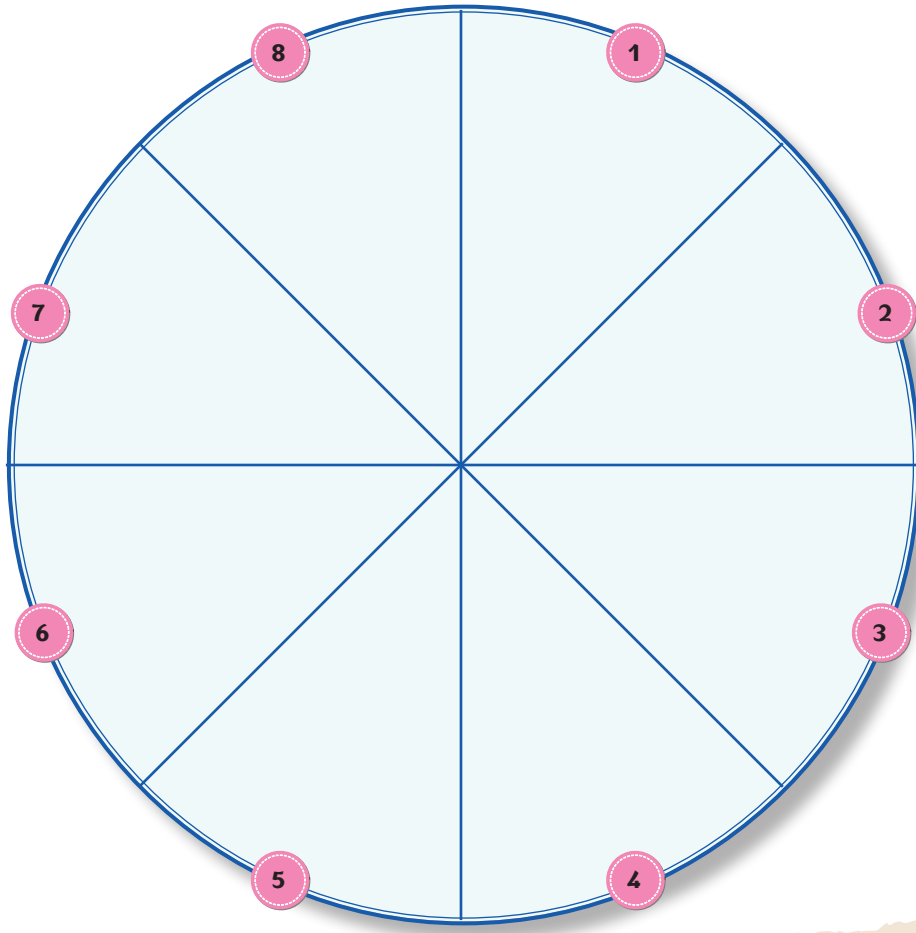
אם אתה עובר אצלנו בשכונה,
תראה שם על הקיר כתובת ישנה:
"גם המציאות זקוקה להגנה,
ישמור אותי האל מפני האמונה".
אדם נשאר אדם, אל תקרא לי עם.

נספח 3א' עוגה מלאה
 שמונה היבטים ליחודו של עם ישראל

נספח 3ב' עוגה להשלמה
 שמונה היבטים ליחודו של עם ישראל

חינוך חברתי-ערכי על-יסודי

בְּלוֹנוֹת רַבּוֹת מִסְפּוֹר דְּבַרְנוּ
 וְזֶה אֵת זֶה כְּמַעַט בְּכֹלֵל שְׁלֵא הִפְרַנוּ
 וּמְקוֹמוֹת רַבִּים מְאֹד עֲזַבְנוּ
 וְרַק מְקוֹם אֶחָד רָצִינוּ וְאֶהְבְּנוּ
 וּמְקוֹמוֹת רַבִּים מְאֹד עֲזַבְנוּ
 וְאֵל הָאָרֶץ, אֵל הָאָרֶץ בָּאנוּ.

וּנְמַשְׁכֵּת שִׁירָה
 מִן הַמָּאָה שְׁעֵבְרָה
 רְחוֹקִים כְּבָר הַיּוֹצְאִים
 אֵיכָרִים וְחִלּוּצִים
 שְׁעַמְלוּ עֲבָדוּ בְּפֶרֶךְ
 בְּלִי לְרֵאוֹת אֶת סוֹף הַדֶּרֶךְ
 וְעַכְשֵׁיו עוֹבְרִים אֲנַחְנוּ
 לֹא שִׁקְטְנוּ וְלֹא נַחְנוּ
 לֹא יִמְשִׁיכוּ בְּלַעֲדֵינוּ
 זוֹהִי הַרְפַּתְקַת חַיֵּינוּ.

מִגִּטְאוֹת וּמִחֲנוֹת הַגִּחְנוּ
 אֶל הַבְּצוֹת וְאֶל הַיְשִׁימוֹן הַלְכְנוּ
 מִקְצוֹת עֶרֶב, מְרוֹסִיָּה וּפּוֹלְנִיָּה
 הַדְּלֻקְנוּ אוֹר גַּם בְּדִימוֹנָה גַּם בְּדַגְנִיָּה.
 מִקְצוֹת עֶרֶב, מְרוֹסִיָּה וּפּוֹלְנִיָּה
 הַדְּלֻקְנוּ אוֹר גַּם בְּדִימוֹנָה גַּם בְּדַגְנִיָּה.

וּמִכָּל הַגְּלִיּוֹת
 וְעַם כָּל הַבְּעִיּוֹת
 עַם נוֹצֵר וְאָרֶץ קָמָה
 וְשִׁפָּה אֲשֶׁר נִרְדְּמָה
 שׁוֹב הַתְּחִילָה מֵעוֹרֶרֶת
 וּמִדְּבַר וּמִדְּבַר
 מִסְּבִיב יָהִם הַסַּעַר
 רַב הַקִּשִׁי וְהַצַּעַר
 אֲבָל יֵשׁ עַל מָה לְשַׁמַּח
 יֵשׁ עוֹד אִמְרָה, יֵשׁ עוֹד כַּח.

אִיךְ יִשְׂרָאֵל צוֹמַחַת מִסְּבִיבְנוּ
 הִיא חֲזָקָה יוֹתֵר מִכָּל חֲסוֹנוֹתֵינוּ
 וְגַם הַנֶּגֶב עוֹד יִהְיֶה פּוֹרֵחַ
 וְעוֹד נִדְאָג שֶׁהַזִּקְן יִהְיֶה שְׂמֵחַ.
 וְגַם הַנֶּגֶב עוֹד יִהְיֶה פּוֹרֵחַ
 וְעוֹד נִדְאָג שֶׁהַזִּקְן יִהְיֶה שְׂמֵחַ.

וּמִכָּל הַגְּלִיּוֹת
 וְעַם כָּל הַבְּעִיּוֹת
 מִסְּבִיב יָהִם הַסַּעַר
 רַב הַקִּשִׁי וְהַצַּעַר
 אֲבָל יֵשׁ עַל מָה לְשַׁמַּח
 יֵשׁ עוֹד אִמְרָה, יֵשׁ עוֹד כַּח.

וּנְמַשְׁכֵּת שִׁירָה
 מִן הַמָּאָה שְׁעֵבְרָה
 רְחוֹקִים כְּבָר הַיּוֹצְאִים
 אֵיכָרִים וְחִלּוּצִים
 שְׁעַמְלוּ עֲבָדוּ בְּפֶרֶךְ
 בְּלִי לְרֵאוֹת אֶת סוֹף הַדֶּרֶךְ
 וְעַכְשֵׁיו עוֹבְרִים אֲנַחְנוּ
 לֹא שִׁקְטְנוּ וְלֹא נַחְנוּ
 לֹא יִמְשִׁיכוּ בְּלַעֲדֵינוּ
 זוֹהִי הַרְפַּתְקַת חַיֵּינוּ.

נספח 5: דף לימוד - עם ישראל - מדברי הרב צבי יהודה

ישראל ותורה - מה קודם? בתנא דבי אליהו נאמר: "אמר אליהו: פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום. בא לפני אדם אחד, והיה שואלני בדברי תורה. אמר לי: 'רבי, שני דברים יש לי בלבבי, ואני אוהבם אהבה גדולה: תורה וישראל, אבל איני יודע איזה קודם'. אמרתי לו: **'דרכם של בני אדם אומרים: תורה קודמת לכל, אבל אני הייתי אומר: ישראל קדושים קודמים'**". דברים נוראים! [...] בחלק מסוים של המציאות, חלק מסוים של העולם, חלק מסוים של האנושיות, ריבוננו של עולם יצר נשמה כללית לאומית בעלת תוכן מיוחד: התורה. ביצירה המיוחדת הזאת מונח היסוד והשורש של התגלות כל התורה כולה לכל פרטיה ודקדוקיה. **ישראל בנשמתו וחיוניותו הוא הכלל של התורה, ומן היצירה הזאת נמשכים הפרטים של התורה.** ("שיחות הרב צבי יהודה", דברים, סדרה ב', סעיף 21)

■ כיצד מסביר הרב שישראל קודמים לתורה? באיזה מובן?

"תורת ד' תמימה משיבת נפש". על פסוק זה אמרו חז"ל: כשהיא תמימה, היא משיבת נפש. **כשם שחייבים לנו לראות לנגד עינינו את אחדות ד' ואת התורה בתמימותה, במלוא שלמותה, כך יש לראות גם את האומה, בהיקפה המלא והשלם, בכל שלמותה.** הרבי מגור זצ"ל, אביו של האדמו"ר הנוכחי, היה מפרש את מאמרם של חז"ל "הוי דן את כל האדם לכף זכות" כך: בשעה שאתה דן את כל האדם, כשאתה מתבונן באדם מכל צדדיו, אז הוא "לכף זכות", ומתגלים לעיניי צדדי הזכות. זוהי התפיסה המקורית של התורה, של היהדות. [...] **אם נדמה לעתים שיש איזה פגם בעם ישראל, הרי זה מפני שרואים רק את העניין המסוים או המקרה הבודד, בלי לראות את הדברים מתוך תפיסה שלמה וכוללת [...].**

יש לתפוס את הדברים באחדותם ובשלמותם, על כל גילוייהם וצדדיהם, ואז התורה היא תמימה ומשיבת נפש. והוא הדין לא רק לגבי התורה, אלא גם ביחס לאומה ולארץ. **כשם שהתורה כשהיא תמימה היא משיבת נפש, כך גם קדושת ישראל וקדושת ארץ ישראל, כשהן תמימות, שלמות, כשמתבוננים בהן מתוך תפיסה של שלמות וכללות, הרי הן משיבות נפש.**

(מדברי רבנו, במלאות כ"ה שנה להסתלקות מרן הרב זצ"ל)

- באיזה אופן יש להתבונן על עם ישראל?
- איך יש להתייחס לעובדה שיש רבים בעם ישראל שאינם שומרים תורה ומצוות?

ישראל - לב האומות, כך בדברי חז"ל ובכוזרי (מאמר ב, סעיף לו). יש לנו שייכות לכל האדם. אנחנו כלליים, קוסמופוליטיים. אנחנו צריכים להיות מוכנים ומוכשרים לאהבת כל האדם, וכל זה מתוך אהבת ישראל. חסרון באהבת האדם הוא חסרון באהבת ישראל.

("מתוך התורה הגואלת" ח"ג, עמ' קסג)

- מה היחס בין אהבת ישראל לאהבת האדם?
- מה מחייבת אותנו עובדת היותנו עם סגולה?